Jordi Martí Font

L'ECO DELS PASSOS, QUAN EL SENY ESBORRA LA RAUXA

L'OBLIT DE L'ANARCOSINDICALISTA REUSENC JOAN GARCIA OLIVER

George Orwell descrivia a *1984* els diversos procediments del Gran Germà per controlar el present reconstruint constantment la història dels seus súbdits. La seva novel·la anava evidentment dirigida a desemmascarar els mecanismes de control que l'estalinisme estava desenvolupant a la URSS i que posaven en perill la credibilitat de la Revolució Socialista a tot el món, de la qual Orwell era un ferm defensor. Des d'aleshores, les vacunes contra les manipulacions històriques per part de qui mana no han deixat de créixer i multiplicar-se. Tot i així, davant alguns fets concrets de la nostra realitat més immediata no puc estar de preguntar-me si encara hem de buscar-ne més, si encara hem de trobar-ne més, si encara ens manquen vacunes contra la manipulació en forma d'oblit per no passar a ser uns perfectes ignorants del nostre passat o d'una part d'aquest.

La majoria de personatges històrics rellevants són recordats amb actes institucionals a les ciutats on van néixer. Reus no n'és una excepció. Així, els reusencs i les reusenques que han desenvolupat tasques polítiques de primer nivell, han excel·lit en el camp artístic o han deixat la seva empremta en la història reben homenatges municipals en forma de places, estàtues, anys dedicats, etc.

Tots? No. Hi ha un personatge que ha passat "desapercebut" per al govern progressista de la ciutat format pel PSC, ERC i ICV-EUiA. És el cas de Joan Garcia Oliver, un dels principals caps visibles de la Confederació Nacional del Treball en l'àmbit estatal i destacat "polític", amb totes les contradiccions que aquesta paraula arrossega aplicada a un anarquista, durant els anys de la República i, sobretot, de la Guerra Civil, quan va arribar a ser el cap visible del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya i posteriorment el ministre de Justícia del Govern de l'Estat amb Largo Caballero.

Sí, és cert que l'any 2001 se li va dedicar un carrer en un dels polígons industrials, ben allunyat del centre de la ciutat. Per a ell encara hauria estat massa, ja que, malgrat el seu ego desbordant, Garcia Oliver odiava el poder instituït en forma d'Estat, organitzat al voltant dels diners i de la política, i espero que fins i tot un article com aquest no li hagués agradat gaire. Tot això, però, no és motiu perquè la segona persona més transcendent de Reus i de bona part del Camp de Tarragona en l'àmbit polític estatal i nacional –la primera és el general Prim, sense cap mena de dubte, almenys pel que fa a Reus– no fos recordat en el centenari del seu naixement, que es va esdevenir precisament el gener de 2002.

L'anarcosindicalista

Nascut el 19 de gener del 1902 a Reus, Joan Garcia Oliver era fill d'un paleta, en una família tan pobra que als vuit anys ja es va veure obligat a treballar per deixar de patir gana i als setze, es va traslladar a Barcelona per buscar-se la vida, principalment treballant com a cambrer, una professió que ja havia exercit a Reus durant uns quants anys. A Barcelona, ràpidament va ser empresonat a la Model per les seves activitats sindicals en el si del sindicat majoritari dels obrers catalans, la Confederació Nacional del Treball (CNT). L'any següent, amb només divuit anys, la CNT el va enviar a Reus en qualitat de representant clandestí per estendre l'organització sindical i consolidar les estructures confederals al Camp, al Priorat i a la Ribera d'Ebre. Allí mostrà les seves dots com a dirigent, organitzant els obrers dins la Confederació i participant en diversos conflictes amb la patronal en els quals va destacar com a negociador.

Defensor sempre de l'enfrontament directe amb el poder, no dubtà al llarg de la seva vida a participar en grups d'acció directa com Los Solidarios i Nosotros –amb Durruti i Ascaso– en uns anys en què els terroristes pagats per la patronal catalana organitzats en l'autoanoment Sindicat Lliure es van dedicar a assassinar tants dirigents obrers com van poder. Grups com Nosotros van possibilitar una certa autodefensa, tot i el refús que van provocar entre alguns grups de treballadors pel seu recurs constant a la violència i a combatre els atemptats amb més atemptats. De 1917 a 1923, a Barcelona, els pistolers de la patronal van arribar a assassinar 440 treballadors, mentre que els grups d'obrers van fer 218 víctimes. Entre els treballadors morts hi havia els dirigents Francesc Layret i Salvador Seguí. Molts dels nous dirigents confederals sorgiren d'aquests grups d'afinitat que s'enfrontaven a la patronal amb les seves mateixes armes.

Entre atemptats, persecucions, tortures i presó, la seva vida va anar adquirint caires èpics entre els obrers de Catalunya i, aviat, també entre els de la resta de l'Estat que veien en el sindicalisme revolucionari i en les accions d'homes com Garcia Oliver i Durruti una possibilitat d'enfrontament a un sistema que perpetuava segles de domini i explotació.

En un dels seus exilis, a París, entrà en contacte amb Francesc Macià, qui va oferir-li responsabilitats militars en la revolta que projectava des de l'exili amb una invasió de Catalunya per Prats de Molló per proclamar l'Estat català. El de Reus va dir-li que ell no es veia com a cap d'un exèrcit i que un antimilitarista com ell a l'únic que es podia disposar era a organitzar un sistema de guerrilles. Estant-se a París mateix, hi prepararà un atemptat contra els reis d'Espanya que hi anaven de visita, però va ser descobert i s'acabà refugiant a Brussel·les. Quan tornava clandestinament a l'Estat espanyol, el van detenir i va ser enviat al penal de Burgos, on proclamà la República amb els altres presos amotinats el dia abans que es fes de forma oficial, el 14 d'abril del 1931. Caminant, sortí en direcció cap a Reus i hi arribà enmig d'una festassa per celebrar l'arribada del nou règim. En veure qui eren els qui celebraven l'arribada de la República, la burgesia il·lustrada i federal, va corroborar la seva opinió que aquell tampoc seria un règim de llibertat per als treballadors.

La seva proposta d'organització social es va anar configurant durant aquests anys dins del que ell anomenava comunisme llibertari, un programa anarquista que la CNT assumiria com a propi al Congrés de Saragossa el 1936 però que, abans, ja s'havia intentat aplicar a través d'aixecaments diversos a Fígols i al Baix Llobregat, en experiències revolucionàries que van ser aixafades amb sang per l'exèrcit. Dins la CNT, la seva postura va passar a ser majoritària malgrat els trencaments que va suposar, sobretot amb el grup dels anomenats Trentistes, encapçalats per Joan Peiró i Ángel Pestaña, que finalment tornarien a les files de la Confederació just abans de la Guerra Civil. Garcia Oliver pensava que una revolució consistia a trencar tots els frens (jurídic, polític, econòmic...), la qual cosa suposava que s'enviava la societat cap a l'infinit i s'establia quelcom semblant a la bogeria, i que la feina dels revolucionaris era precisament la de tenir preparats els nous frens, convertint-se aleshores necessàriament en reaccionaris, no en contrarevolucionaris, amb noves propostes de família, de justícia, de política...

García Oliver, a l'esquerra de la fotografia.

L'1 de maig de 1936, segons explica al llibre que recull les seves memòries *El Eco de los pasos*, de Ruedo Ibérico, ell mateix va crear la bandera roja i nega, que seria el símbol des d'aleshores de l'anarcosindicalisme i d'altres moviments revolucionaris arreu del món. Davant l'arribada al poder de règims feixistes i nazis a Europa i la previsible caiguda de l'Estat espanyol en una dictadura militar de la mateixa índole, Garcia Oliver promogué els anomenats quadres de defensa confederal, organitzats per a pràctiques paramilitars que ell anomenava «Gimnàstica revolucionària» i que servirien en el futur per fer front a l'aixecament feixista, que els anarquistes veien molt proper.

Però quan la figura de Garcia Oliver pren més volada és a partir del 19 de juliol de 1936. És aleshores quan, després de la sublevació militar al Marroc, el poble es fa l'amo del carrer a Barcelona i ell pot dir la frase que tota la vida havia volgut dir: "Amb l'exèrcit, sí que es pot". El domini anarcosindicalista de la situació és total i això porta el mateix Lluís Companys, president de la Generalitat, a dir als membres de la CNT que Catalunya els ho devia tot. Davant la situació, el de Reus proposa a la Confederació "anar per totes", és a dir, implantar el comunisme llibertari. Però ni el sindicat ni tan sols la FAI no el segueixen i prefereixen crear un òrgan de gestió de la Revolució que inclourà els partits d'esquerra i catalanistes junt amb els sindicats obrers i camperols, és el Comitè de Milícies Antifeixistes. Garcia Oliver és el cervell d'aquesta solució que, de fet, durarà només uns mesos però que a poc a poc va organitzant la vida a Catalunya durant els primers mesos de la Revolució i de la Guerra.

Dins del Comitè, pren la màxima responsabilitat de dirigir el Departament de Guerra, dins del qual va iniciar les indústries per al front i va crear l'Escola de Guerra, els Consells d'Obrers i Soldats i un servei d'espionatge. També va lluitar al front d'Aragó amb la columna Los Aguiluchos i, un cop dissolt el Comitè, va ser el secretari de Defensa del Govern de la Generalitat.

Un expresidiari ministre de Justícia

Al novembre del 1936, Garcia Oliver és nomenat ministre de Justícia de la República espanyola. Havia passat prop de catorze anys de la seva vida empresonat, durant els quals, a base de molta lectura, s'havia convertit en un expert en qüestions jurídiques. Però el nomenament no va agradar gairebé a ningú. Per una banda, el Moviment Llibertari veia traïda la seva tradicional oposició a l'Estat amb l'entrada d'un dels seus membres més destacats en el Govern, mentre que, per l'altra, els republicans moderats no entenien com un expresidiari com ell podia ser ara el nou ministre de Justícia.

El seu pas pel Ministeri va ser dels que deixen empremta ja que en el poc temps que hi va ser va fer una profunda reforma judicial. Així, va fer una llei per facilitar l'adopció immediata d'infants orfes a conseqüència de la guerra, un tràmit que en aquell moment podia arribar a durar fins a deu anys; va donar la nacionalitat espanyola als jueus sefardites, perseguits per Hitler; va legalitzar tots els matrimonis que s'havien fet al marge de la llei; va donar igualtat real jurídica als homes i a les dones, que fins aleshores no era total; va regular els tribunals populars; va eliminar els antecedents policials per delictes polítics; i va crear alternatives a la presó com a forma de càstig per als transgressors de la llei, amb la creació de ciutats penitenciàries per als presos comuns i camps de treball per als polítics. En el seu discurs d'obertura de l'any judicial de 1937, va justificar les seves estades a la presó durant la dictadura, la monarquia i la república dient que "els bisbes, els generals, els milionaris, en fi, tota aquesta xurma que s'ha aixecat contra l'Espanya popular i proletària, mai no van anar a presidi. Ha passat el que havia de passar: que el presidi, la presó, el pres, s'ha aixecat en contra dels seus carcellers majors, en contra dels qui a través de tots els temps ens van tenir oprimits i ens van haver de jutjar".

La seva estada al capdavant del Ministeri es va acabar amb els Fets de Maig del 37, durant els quals va ser un dels dirigents cenetistes, junt amb Frederica Montseny, que va aconseguir acabar amb els enfrontaments a la rereguarda entre comunistes i anarquistes.

Després dels Fets de Maig, amb la CNT molt tocada, refusà ser el nou conseller de Serveis Socials de la Generalitat, càrrec per al qual ja havia estat nomenat. Tornà a dedicar-se plenament a les tasques d'organitzar el sindicat, preparant un pla per dotar els anarquistes andalusos d'armes per tal que organitzessin una guerrilla amb el nom de Los Camboiros a la rereguarda franquista, un pla que no va poder portar a terme perquè no li va ser aprovat.

Lluità fins al darrer moment de la caiguda de Madrid i, un cop perduda la guerra, continuà la lluita contra el franquisme i contra Franco a través de la CNT i d'una organització específica anomenada Defensa Interior. Es va exiliar a Suècia i, finalment, va establir-se a Mèxic, a Guadalajara, on va morir el 1980. La seva darrera obra tingué forma de llibre. L'editorial Ruedo Ibérico li publicà les seves memòries sota el títol d'*El eco de los pasos*, sis-centes cinquanta pàgines de vivències subjectives però també autocrítiques, avui també oblidades, en un oblit que cada cop és més incomprensible.

Prou oblit!

Ni Reus ni el Camp ni els Països Catalans no poden mantenir més la ignorància sobre Garcia Oliver, perquè a totes i a tots ens cal airejar els fantasmes que el silenci ha construït i la història ha oblidat. Les facultats d'Història, els professors i els historiadors de la Universitat, cal que trenquin el silenci al voltant de Garcia Oliver. I que consti que amb això no vull dir que l'haguem de lloar, que l'haguem de pujar a dalt d'un altar, que li haguem d'aixecar una estàtua ni res d'això, no. Només demano que la història i els referents es posin al seu lloc i no es mantingui durant més temps aquesta memòria selectiva que ha esborrat del passat allò que no interessa a segons qui –tal com he fet jo mateix en la petita biografia d'aquest article–, per decència i per dignitat històrica. Que se'n parli i que es posi en dubte tot el que de fosc hi ha a la vida de l'anarcosindicalista reusenc, al costat de tot el que de lluminós també hi ha. Que s'apliqui la ciència, en definitiva, sobre les seves ombres i les seves clarors, però que s'acabi l'oblit.

Per un altre costat, els polítics de l'esquerra plural, els sindicalistes de totes les tendències, les treballadores i els treballadors de Catalunya i del món sencer no ens podem permetre el luxe d'oblidar la utopia feta realitat que suposa el record d'aquest reusenc universal, que continua sent més conegut a les universitats nord-americanes i franceses que a les de l'Estat espanyol, que continua sent un oblidat gràcies al Gran Germà real, victoriós aquest cop en la feina de reescriure la història, però del qual totes i tots ja en formem part, una mica més cada dia.

